

ONDER HET DOMPLEIN

DOMunder biedt kijkje in Utrechtse historie

Waarschijnlijk is het Utrechtse Domplein de enige plek in Nederland waar, op een verbazend klein oppervlak, tweeduizend jaar geschiedenis van Nederland binnen anderhalf uur te beleven is. Ik noem het beleven en niet 'zien', want het project DOMunder is in de eerste plaats een archeologische belevenis.

Nicole van der Steen
is redacteur van Kleio.

De plaats waar nu het Domplein ligt, kent een geschiedenis van minstens tweeduizend jaar. Die begon met een Romeins castellum aan de Rijn, aan een aftakking van de Limesweg. In de resten daarvan werden in de vroege middeleeuwen kerkjes gebouwd, gevolgd door een

romaanse domkerk en uiteindelijk de gotische dom, waartoe de beroemde domtoren behoorde. Het schip van deze dom bleek in 1674 niet bestand tegen een hevige storm en stortte in; het was gebouwd met te korte steunberen en zonder luchtbogen. Het plein ontstond toen anderhalve eeuw later het puin werd opgeruimd.

ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN

De afgelopen jaren is onder het Domplein hard gewerkt om de archeologische vondsten uit al deze periodes toegankelijk te maken voor publiek. Bij het eerste archeologische onderzoek (1929-1949) werd bevestigd dat het Romeinse castellum Traiec-

tum op deze plek heeft gelegen. In de kelder van de muziekschool is een stukje van de stenen muur te zien en in de bestrating om het plein zijn met kleurig verlichte metalen strips de contouren van het castellum aangegeven. Na 1949 zijn nog regelmatig opgravingen gedaan op en rond het Domplein, maar omdat het gebied grotendeels bebouwd is, is effectief maar zo'n vijf procent van het fort onderzocht. In 2010 werd Schatkamer I geopend: een publieksruimte onder het Domplein waar kleinere archeologische vondsten werden tentoongesteld, informatie werd gegeven en een stukje Romeinse muur te zien was. Sinds juni 2014 is Schatkamer II open, waarvoor in 2011 de eerste proefopgraving plaatsvond in de opgravingsput van 1949. Bij deze opgraving werd met de moderne technieken nog van alles gevonden dat eerder onopgemerkt was gebleven, met name munten uit verschillende periodes. Over de put werd een betonnen dak aangebracht, zodat de opgraving beschermd was én toegankelijk bleef.

FASCINEREND BEZOEK

Schatkamer II is uitgegroeid tot een avontuur van bijna een uur, waarin bezoekers zelf aan de hand van archeologische vondsten de geschiedenis van het Domplein ontdekken. 'Ontdekkingstocht' is misschien een groot woord voor de rondgang over de loopbrug langs de strategisch geplaatste vondsten, maar fascinerend is een bezoek zeker. Vrijwilligers vangen de groep (van maximaal twintig personen) op in Schatkamer I, waar een inleiding wordt gegeven aan de hand van plattegronden van het Domplein in verschillende periodes. Ook kunnen bezoekers zelf met videofragmenten en vondsten in vitrines informatie over de opgravingen vergaren. Het project hanteert zeven tijdlagen: de Romeinse tijd (rond het begin van onze jaartelling) toen hier het castellum stond met de kampdorpen, de tijd van Willibrord (rond 700) die hier een kerkje liet bouwen, de romaanse tijd (rond 1000) en de gotische tijd (rond 1300) waarin twee opeenvolgende domkerken werden gebouwd, de storm (1674) die het schip van

de gotische dom verwoestte, 'herstel en waardering' (rond 1900) en 'heden en toekomst' (rond 2000). Een film in de publieksruimte neemt de bezoekers in hoog tempo mee langs al deze lagen, ter voorbereiding op wat straks 'in het echt' te zien is. De ingang van Schatkamer II is pal voor de Dom, een onopvallende trap naar beneden. Daar wordt opnieuw een film vertoond, nu een animatie over de bebouwing en de vondstlagen van het plein.

'SCHATKAMER II IS UITGEGROEID TOT EEN AVONTUUR VAN BIJNA EEN UUR'

Later volgt nog een behoorlijk heftige animatie van de storm van 1674, die het schip van de dom deed instorten. Verder mogen de bezoekers op eigen houtje met een 'slimme zaklamp' op pad in de donkere ruimte: als de flinke schijnwerper op een vondst (voorzien van sensor) wordt gericht, komt door het aangehechte oortje het bijbehorende verhaal. Ondertussen kan natuurlijk met de lichtbundel in alle donkere hoekjes worden gekeken. ►

FUNDAMENTEN

En wat valt er zoal te ontdekken? De tour begint met de enorme fundamente van de pilaren van de Dom. Tegen het plafond is nog een stuk negentiende-eeuwse waterleiding te zien. Een stukje verder zijn de verschillende aardlagen te zien, met duidelijk zichtbaar de brandsporen uit 70 na Christus, toen de tweede van de vier houten voorgangers van het stenen castellum tijdens de Bataafse Opstand werd verwoest. Er zijn Romeinse sieraaden, olielampjes en vaatwerk uitgestald, even verderop liggen Romeinse slingerkogels die als roodgloeiende projectielen gebruikt werden met een zogenaamde ballista. En dan zijn daar ineens de resten van een van de toegangspoorten van het rond 200 gebouwde stenen castellum, de poort aan de Via Praetoria die

nog in de vroege middeleeuwen overleefde. Aan de overkant van het looppad ligt een stapeltje dakpannen van het fort, met duidelijk zichtbaar het stempel van het legeronderdeel dat hier bivakkeerde. Grappig is dat veel van de dakpannen de afdrucken van honden- en kattenvoeten bevatten, er is er zelfs een met het spoor van een uitgegleden kat. Op een andere dakpan staat de afdruk van een met spijkers beslagen soldatenlaars.

Ornamenten van de romaanse kerk, de voorganger van de gotische dom, liggen opgestapeld naast het looppad, naast resten van het ingestorte schip van de dom. Twee prachtige spuwpijpen steken boven het puin uit. Een spectaculaire aanblik biedt het skelet dat in een grafkelder van de dom gevonden is, met een grafsteen met gotisch opschrift aan zijn hoofdeinde. De steen behoort toe aan een vicaris die overleed in 1397.

DOMunder is een unieke belevenis voor alle leeftijden. Bij wijze van experiment heb ik een veertiger, een basisschoolleerling, twee pubers en twee

gepensioneerden meegenomen naar dit uitje. Het ging me natuurlijk vooral om de pubers en de basisschoolleerling: is de aangeboden informatie niet te simpel of te ingewikkeld, is het amusement een beetje functio-

'EN DAN ZIJN DAAR INEENS DE RESTEN VAN EEN VAN DE TOEGANGSPOORTEN VAN HET ROND 200 GEBOUWDE STENEN CASTELLUM'

neel en toch spannend, worden ze gegrepen door de authentieke voorwerpen en deze fascinerende plek? Het basisschoolkind (groep 5) vond vooral het 'schieten' met de schijnwerper fantastisch, maar begreep ook heel goed waar ze naar keek en was van begin tot eind geboeid door het ondergrondse avontuur en het verhaal achter (of onder) het plein. In elk geval één puber (3-gymnasium) vond het niveau precies goed en de presentatie van de vondsten prachtig; ze heeft er ook nog iets extra's van geleerd. De volwassenen waren er simpelweg niet weg te slaan. ■

VOORAF RESERVEREN

DOMunder is gerealiseerd door Initiatief Domplein, een particulier initiatief van Stichting Domplein 2013. Omdat het stormloopt en per tour maar maximaal twintig mensen worden toegelaten, moeten toegangsbewijzen voor een van de zes tours per dag vooraf op de website worden gereserveerd. De opgraving heeft nu al te lijden onder het vocht en de warmte van de vele belangstellenden, daarom is de maandag een 'rustdag'. Op woensdagavond en zaterdagochtend vinden speciale 'archeologierondleidingen' plaats.

Meer informatie op www.domunder.nl.

APPS BIJ DOMUNDER

Bij DOMunder zijn twee apps te downloaden: *Tijdreis 2000 jaar Domplein* (voor de iPad) en *Domplein Tour* (voor zowel Apple als Android). De eerste bevat prachtige 3D-reconstructies die van alle kanten kunnen worden bekeken. De voorbeeld filmpjes op de website vertellen ook over de opgravingsgeschiedenis. De tweede app is voor gebruik op het Domplein en vertelt wat er ter plekke onder de grond zit, met een stukje geschiedenis en wat beeldmateriaal en reconstructies. Overigens is deze app ook goed te raadplegen in de eigen huiskamer, zonder gps.

